

Nové nemovité kulturní památky v Plzeňském kraji

Jana Bukovská – Jaroslava Kováčová

V roce 2022 přibýlo v Plzeňském kraji šest nových kulturních památek a jeden areál získal statut národní kulturní památky. Typologický výčet nových památek je pestrý: pomníky padlým, most, vila, usedlost. Nejčetněji je zastoupen nejrozlehlejší okres České republiky – okres Klatovy, kde se památkový fond rozrostl o tři objekty; z toho se v jednom případě jednalo o rozšíření dosavadní ochrany. Národní kulturní památkou byl prohlášen areál bývalého augustiniánského kláštera v Pivoni. K 1. lednu 2023 tak čítal nemovitý památkový fond Plzeňského kraje celkem 3 223 nemovitých památek, 8 památkových rezervací, 67 památkových zón a 19 ochranných pásem. Mimořádný status národní kulturní památky má v Plzeňském kraji celkem 24 nemovitých kulturních statků.

Klášter augustiniánů v Pivoni národní kulturní památkou rejst. č. ÚSKP 486

Na seznam národních kulturních památek byl zařazen areál bývalého kláštera augustiniánů v Pivoni (okres Domažlice; rejst. č. ÚSKP 20767/4-2149). Patří tak mezi takřka čtyři stovky objektů, jež tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa. Klášter s kostelem Zvěstování Panny Marie byl založen ve 13. století; jeho dnešní podoba je výsledkem vrcholně barokní přestavby a následných úprav v 19. století, kdy byl klášter

Obr. 1. Pivoň, NKP klášter augustiniánů, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Stanislav Plešmíd, 2015

po zrušení adaptován na zámek. Čtyřkřídlý konvent je záměrně jednoduchá stavba barokního původu (původní středověký konvent stával východním směrem, při jižním průčelí kostela), nedílně spjatá s kostelem, s nímž tvoří jeden organický celek. Raně gotický presbytář kostela obsahuje jedinečné architektonické detaily (vysoké patky svazkových přípor či unikátní bobulové hlavice a jeden z nejstarších sanktuářů u nás) a patří k našim nejstarším čistě gotickým stavbám bez románských přežitků. V rámci české raně gotické architektury, kultury řádu augustiniánů i dobové sakrální architektury je zcela výjimečný. Dochované detaily poukazují zřejmě k některé cistercké huti původem z jihozápadního Německa. Areál pivoňského kláštera představuje mimořádně významnou památku v širším historickém kontextu pro západní část českých zemí a Bavorsko. Jedinečný je jeho historický význam z hlediska přeshraniční spolupráce a soužití mezi Čechy a Němci od poloviny 13. století až do roku 1945. Klášterní areál je cennou součástí urbanismu obce Pivoň a mimořádným krajinným prvkem v podhůří Českého lesa.

Dolany (okres Klatovy), pomník padlým v první a druhé světové válce, rejst. č. ÚSKP 106880

Monument v Dolanech je jedním z prvních poválečných pomníků na Klatovsku vůbec, jeho architektura nese rysy pozdní secese. Na zadní straně je datován do roku 1920. Zakázku na zhotovení tohoto díla získala klatovská kamenosochařská firma Vojtěch Pták, která angažovala sochaře Vilém Glose. Za nacistické okupace bylo nařizováno z pomníku odstranit sochu vojáka, jež přečkala uskladněna v bývalé dolanské cihelně, po druhé světové válce byla vrácena zpět. Souběžně byly provedeny úpravy pomníku a doplnění

Obr. 2. Dolany, pomník padlým v první a druhé světové válce, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Stanislav Plešmíd, 2021

Obr. 3. Kamenný Újezd, usedlost ev. č. 8, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Tomáš Karel, 2021

nápisů se jmény obětí druhé světové války. Pomník v Dolanech patří k umělecky nej-kvalitnějším dílům v regionu. Glosy figurální práce přesahují svou sochařskou úrovní běžnou dobovou produkci.

Kamenný Újezd (okres Rokycany), usedlost ev. č. 8, rejst. č. ÚSKP 106968

Vesnická usedlost ev. č. 8 v Kamenném Újezdě na Rokycansku má zhruba obdélný půdorys, na východní straně (k silnici) vymezený kamennou ohradní zdí, jejíž součástí je branka a vjezd s novodobými prkennými vraty a vrátky. Vpravo od vjezdu stojí ve štítové orientaci roubené omítané obytné stavení s navazujícími bývalými zděnými chlévy. Na protilehlé straně dvora se nachází rovněž štítově orientovaná roubená stodola, k ní směrem ke komunikaci přiléhá bývalá kolna. V závěru usedlosti proti vjezdu leží přízemní zděné hospodářské stavení. Usedlost pochází z druhé poloviny 18. století, ale stávající vzhled jí vtiskly úpravy provedené kolem roku 1900. Obytný dům má dochovanou původní dispozici, dveřní výplně z průběhu 19. století (některé prvky snad i z jeho první poloviny) a okenní výplně z doby poslední přestavby na přelomu 19. a 20. století. Objekty usedlosti se zachovaly v původním hmotovém řešení, které je zachyceno na mapě stabilního katastru k roku 1838. Roubený obytný dům s lomenicí a zápražní pavláčkou chráněnou přetaženou střechou je typickým příkladem lidové architektury převážné části Rokycanska. Pro svoji někdejší odlehlost je statek považován za místní pohodnici (rasovnu).

Plzeň, vila Jiřího Freunda čp. 1987 v Žižkově ulici, rejst. č. ÚSKP 106854

Funkcionalistická vila od plzeňského architekta Leo Meisla se nachází na Jižním Předměstí, na území městské památkové zóny Bezovka. Byla postavena v roce 1932 pro rodinu zubního lékaře Jiřího Freunda stavitelem Františkem Paškem. Má podobu hmotové sestavy několika kvádrů, která vychází z vnitřního uspořádání, a typické jsou pro ni nepravidelně velké a asymetricky rozmístěné okenní otvory. Ryze strohý vzhled stavby obohacují dekorativní prvky jako „portál“ hlavního vstupu a stejně zvýrazněná šambrána sousedního okna či dvě kruhová okénka, která jsou typickým prvkem Meislovy tvorby. V roce 1936 přibyla k vile garáž, jinak nebyla stavba výrazněji upravována a dodnes si zachovala svůj původní charakter a architektonické řešení, koncipované včetně terénní

↑ Obr. 4. Plzeň, Žižkova ulice, vila
čp. 1987, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni,
foto: Stanislav Plešmíd, 2022

← Obr. 5. Sušice, nábřeží Jana
Seitze, socha T. G. Masaryka u pa-
mátníku odboje, zdroj: NPÚ, ÚOP
v Plzni, foto: Jana Bukovská, 2017

modelace zahrady a oplocení. Dům je významným reprezentantem málo početného souboru funkcionalistických staveb v Plzni. Vila typově vhodně doplňuje zástavbu městské památkové zóny Bezovka, ve které zastupuje moderní architekturu sklonku první třetiny 20. století.

Sušice (okres Klatovy), pomník padlým v první a druhé světové válce, rejst.

č. ÚSKP 105811

Druhý v daném roce prohlášený pomník se nachází v Sušici, kde je součástí velkorysé koncepce úprav mezi nábrežím J. Seitze a Masarykovou školou. Autorem jeho návrhu je známý architekt Jindřich Freiwald (asistent Antonína Balšánka a žák Jana Kotěry, působil ve velké řadě větších českých měst především pod hlavičkou firmy Freiwald a Böhm). Památník odboje z roku 1933 sestává z kamenných schodišť a opěrné zdi s městským znakem, která byla o dva roky později a po druhé světové válce doplněna figurálními reliéfy od významného českého sochaře Otakara Švece. Původní bronzová socha T. G. Masaryka byla za války zničena a v roce 1949 ji nahradila nová socha dle Švecova návrhu, kamenná, zhotovená sochařem Otokarem Velinským z Prahy. Z politických důvodů však došlo k jejímu osazení až v roce 1969, a to již mimo vlastní architekturu pomníku. Dosud byl památkově chráněn pouze pomník, až v roce 2022 byla ochrana rozšířena i na sochu. Patří k nejvýznamnějším a nejlépe dochovaným příkladům architektury a umění třicátých let v Sušici a je jedním z nejvýznamnějších děl svého druhu z 20. století v regionu.

Svéradice (okres Klatovy), kaple sv. Bartoloměje se dvěma pamětními kříži, rejst.

č. ÚSKP 106663

Kaple sv. Bartoloměje ve Svěradicích stojí v malebné krajině v působivé poloze na skalnatém návrší, poblíž vsi. Prostá obdélná stavba ve štítě s nástavcem se zvoničkou má

Obr. 6. Svěradice, kaple sv. Bartoloměje, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Stanislav Plešmíd, 2021

Obr. 7. Štěnovice, silniční most přes řeku Úhlavu, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Šárka Balvínová Kasalová, 2021

renesanční původ, svoji podobu však získala přestavbou asi kolem roku 1880 a úpravami v závěru 20. století; jádro stavby však zůstalo zachováno, stejně jako veškeré konstrukce a pseudoslohové členění fasády z 19. století. Vznik stavby lze zařadit až do první poloviny 17. století, což dokazují zápisy z let 1637–1638 známého jezuitského spisovatele a misionáře Albrechta Chanovského z Dlouhé Vsi, narozeného v roce 1581 na zdejší tvrzi. Součástí památky jsou dva kované pamětní kříže, umístěné při nárožích stavby. I přes dílčí novodobé stavební úpravy si kaple zachovala historický charakter a stavební podstatu. Jedná se o významný a hodnotný doklad menší sakrální venkovské stavby.

Štěnovice (okres Plzeň-jih), silniční most, rejst. č. ÚSKP 106894

Přímý trémový železobetonový silniční most přes řeku Úhlavu ve Štěnovicích leží ve výrazné poloze v blízkosti barokního štěnovického zámku a spolu s ním vytváří působivý celek. Slouží pro silniční dopravu i pro pěší, převádí přes řeku Úhlavu silnici III. třídy. Most postavila firma Müller & Kapsa v roce 1905 jako náhradu dosavadní dřevěné konstrukce. Šlo o první realizaci železobetonového mostu, který firma provedla (v Plzni realizovala v roce 1905 železobetonový most u Kalikovského mlýna, roku 1912 Wilsonův most, v roce 1915 Masarykův most – ve všech případech se jedná o nemovité kulturní památky). U štěnovického uplatnila německý patent příčné výztuže železobetonových trámů z kulatého betonového železa (třmínků) od firmy Luipold & Steiner ze Stuttgartu. Spolu s výstavbou mostu byl kvůli případným povodním upraven také nájezd na most na pravém břehu řeky a levý břeh řeky u zámku. Most je příkladem kvalitního architektonického řešení železobetonové mostní konstrukce z počátku 20. století. Po zániku nedaleko stojícího dřevěného krytého mostu (roku 2002) je železobetonový most poslední historickou mostní konstrukcí v obci.